

Kvittering på innsendt svar på Innspill til stortingsmelding om gründere og oppstartsbedrifter

Saksnummer: 24/658

Sak: Innspill til stortingsmelding om gründere og oppstartsbedrifter

Levert: 15.03.2024 18:21

Svartype: Med merknader

Jeg svarte som: Forsknings- og undervisningsinstitusjon

Avsender: SINTEF

Kontaktperson: Kjerstin Spjøtvoll

Kontakt e-post: kjerstin.spjotvoll@sintef.no

Innledning

Det investeres hvert år betydelige offentlige midler i FoU ved landets universiteter og forskningsinstitutter. Denne forskningen frembringer ny kunnskap, teknologi og løsninger som bidrar til innovasjon, verdiskaping og bærekraftig omstilling, både i eksisterende næringsliv og hos aktører innenfor offentlig forvaltning og offentlig tjenesteproduksjon – men den legger også grunnlag for etablering av helt nye bedrifter. SINTEF bistår svært mange oppstartsselskaper med forsknings- og innovasjonssamarbeid, testing, prototypproduksjon med mer, og ser at våre generelle innspill om hvordan næringslivets samarbeid med forskningsmiljøer kan styrkes (bl.a. i forbindelse med 2%-strategien og systemmeldingen), i høyeste grad også er relevant for teknologibaserte gründerselskaper. I dette innspillet konsentrerer vi oss imidlertid omvekstorienterte oppstartsbedrifter etablert med utgangspunkt i kommersialisering av offentlig finansiert forskning. Siden slik virksomhet og disse oppstartsselskapene kjennetegnes av en del helt spesielle forutsetninger og utviklingsløp er det viktig at dette behandles særskilt i den kommende meldingen.

Kort om SINTEFs kommersialiseringsvirksomhet

SINTEF er et av de største forskningsinstituttene i Europa. Våre hovedaktiviteter er bidrags- og oppdragsforskning i nært samarbeid med og for bedrifter og offentlige virksomheter. I tillegg kommersialiserer vi egne FoU-resultater. I SINTEF drives denne virksomheten i et samspill mellom forskningsvirksomheten – som arbeider systematisk med å frembringe en «deal flow» av kommersialiseringsideer fra forskning, og det heleide og integrerte selskapet SINTEF TTO AS, som har ekspertise på vurdering av marked, forretningsmodeller, IP, organisasjonsbygging med mer, som velger ut de beste ideene og foredler disse mot bedriftsetablering eller lisensieringer. I tillegg til offentlig støtte til dette kommersialiseringsarbeidet gjennom Forskningsrådet investerer SINTEF hvert år betydelige egne midler til virksomheten.

Vårt kommersialiseringsarbeid skjer dels gjennom lisensiering av ny teknologi, men aller helst gjennom utvikling av nye bedrifter. SINTEF har drevet slik kommersialiseringsvirksomhet siden 1980-tallet, men aktiviteten ble betydelig

trappet opp etter i 2002, og særlig etter at vi etablerte et større fond med profesjonelle med-investorer i tillegg til SINTEF, første gang i 2014. I sum er det utviklet flere enn 80 levedyktige bedrifter med utspring fra SINTEF, som i 2022 hadde omkring 2 000 ansatte og en samlet omsetning på nærmere 3,5 mrd. kroner. I de senere årene har dette eksempelvis ledet til etablering av bedrifter som Zivid Labs, Minuendo, GasSecure, Resman, C-feed, Hystar og SpinChip Diagnostics.

Siden 2014 har SINTEF reist to tidligfasefond (på hhv. 289 og 500 mill. kroner), sammen med European Investment Fund og etter hvert en rekke norske finansielle og industrielle investorer[1]. Dette har løftet vår kapasitet for kommersialiseringsvirksomhet betydelig. I realiteten har de ulike generasjonene av SINTEF Venture, i kombinasjon med en stadig mer profesjonell TTO og gode strukturer for idefangst og -utvikling, muliggjort større kraft og fart i eget kommersialiseringsarbeid. I 2023 ble vårt – til nå siste fond – SINTEF Venture VI tilført 285 mill. kroner fra samme investorbase og det arbeides nå tett med det Europeiske Investeringsfondet med sikte på en kapitalførsel fra deres InvestEU-mandat. Fondet planlegges med en kapitalbase på 500 mill. kroner. SINTEF Venture VI har allerede fire porteføljeselskaper innenfor helse, energi og mikroelektronikk.

Det er med utgangspunkt i denne virksomheten og de erfaringer SINTEF har gjort seg på dette feltet over år at våre innspill til regjeringens pågående meldingsarbeid gis.

Viktige utfordringer for oppstartsbedrifter som bør adresseres innenfor rammene av varslet stortingsmelding

En velfungerende TTO-funksjon

En grunnleggende forutsetning for å kunne lykkes med slik kommersialisering av FoU-resultater er at landets universiteter og forskningsinstitutter har etablert en god, velfungerende og kompetent struktur for dette, bl.a. gjennom effektive TTOer (Technology Transfer Office) eller tilsvarende enheter/aktiviteter tilpasset den enkelte institusjonens virksomhet og behov.

Det er SINTEFs syn at slike TTO-funksjoner må ses på som en infrastrukturoppgave for institusjonene og at funksjonene samlet sett må ses på som en viktig del av det norske forskningssystemet. Kommersialisering av forskning ved utvikling av slike effektive og profesjonelle funksjoner krever langsiktig strategisk arbeid med tydelig ledelsesforankring ved institusjonene om man skal lykkes, ikke minst dersom man skal sikre at denne funksjonen jobber godt sammen med institusjonenes ulike forskermiljøer. Her er kultur, kompetanse, strukturer og verktøy sentrale stikkord.

For at et forskningsinstitutt med lav basisbevilgning skal kunne påta seg risikoen knyttet til å utvikle ny teknologi for kommersialisering uten at dette skjer på et konkret oppdrag fra kunder, må offentlige virkemidler understøtte denne virksomheten eksplisitt. Her har Forskningsrådets FORNY-program, og de ulike virkemidlene som ligger under dette, over år bidratt med slik støtte, og da også til utvikling av en stadig mer kompetent og profesjonell kommersialiseringsstruktur ved landets forskningsinstitusjoner. Programmet er i dag en kritisk grunnstein i det norske økosystemet for FoU-basert nyskaping.

Kommersialisering av forskning og tilhørende offentlig virkemiddelbruk har de siste årene vært gjenstand for flere utredninger bestilt av de to finansierende departementene, hvor ulike modeller for endret politikk og virkemiddelbruk har vært diskutert. Vi opplever ikke at dette hittil har landet på en god og helhetlig måte, og anbefaler sterkt at dette er noe som bør gjøres i den kommende stortingsmeldingen.

Endringene som er gjort i FORNY-ordningen det siste året, i kombinasjon med utlysningsutsettelse og innsparing av midler i Forskningsrådet har skapt store utfordringer for SINTEFs evne til å vedlikeholde en bærekraftig, kompetent TTO-struktur over tid. For å oppnå regjeringens uttalte målsettinger på dette feltet er virksomhetene avhengig av langsiktige og stabile rammebetingelser. Helt konkret er det behov for endringer både i innretning av, og samlet bevilgningsnivå for den nye, søkbare ordningen for finansiering av TTO-funksjonen ved norske forskningsinstitusjoner, og utlysningsnivået for såkalte verifikasjonsmidler – begge verktøy under Forskningsrådets FORNY-ordning.

Se omtale av tiltak under.

Tilgang på kompetent kapital i tidlig fase

Kompetent kapital i den tidlige fasen er avgjørende for effektiv kommersialisering av forskningsresultater. For SINTEFs kommersialiseringsvirksomhet betyr dette prosjektfinsiering for det nødvendige kommersielle, juridiske og organisasjonsmessige forarbeidet før selskapsetablering (som faller inn under FORNY), og tidlige egenkapitalinvesteringer etter selskapsdannelse.

Kapitaltilgangsutvalget (NOU 2018:5 Kapital i omstillingens tid – næringslivets tilgang til kapital) er tydelige på at det i Norge er særlig krevende å ivareta den tidlige utviklingsfasen for potensielle vekstbedrifter på en god måte. Særlig stor er denne utfordringen for virksomheter som trenger mange år med kapitalkrevende utvikling før man kan forvente kommersielle inntekter, som ofte er tilfelle ved kommersialisering av forskningsresultater. I henhold til utvalget er dette samtidig virksomheter som kan ha potensial for stor og verdiskapende vekst etter et vellykket utviklingsløp, men opplever altså finansieringsutfordringer i det norske kapitalmarkedet. Markedet for kapital til tidligfase vekstselskaper skiller seg fra andre deler av kapitalmarkedet ved at investeringene preges av høy og til dels vanskelig analyserbar risiko, det går lang tid mellom investering og realisering – og betydningen av kompetent eierskap og lederskap er særlig stor.

Sett fra SINTEFs ståsted ligger det åpenbare samfunnsøkonomiske gevinster i å tilføre kapital til gode prosjekter i denne tidlige fasen. SINTEF har lyktes forholdsvis godt, men også vi opplever at det er vanskelig å finne nok, kompetent, privat kapital i dette segmentet. Markedet kjennetegnes videre av en god del ustabilitet, og for SINTEF, som har forutsetninger for og mål om å produsere en tilnærmet jevn strøm av kommersialiseringer fra våre forskningsmiljøer, skaper dette betydelig risiko og uforutsigbarhet. Helt konkret betyr dette at selv om nye private aktører stadig kommer inn i dette segmentet, blir få værende der over tid, og velger heller å gå mot senere investeringsfaser med mindre risiko. Her viser bl.a. Investinor også til at særegenheter ved det norske skattesystemet gjør at private investorer ofte foretrekker trygge investeringer med jevnlig inntekt, fremfor høyrisikoinvesteringer med potensielt stor avkastning.

Dette betyr at statens allerede etablerte virkemidler på dette feltet (les Investinor[2] og Nysnø) spiller en særdeles viktig rolle, både mht. å sikre nødvendig kapital i denne fasen, men også at de, gjennom sin rolle og eksistens, bidrar til å engasjere private aktører i dette segmentet over tid. For derigjennom bidra til å bygge opp gode, norske forvaltningsmiljøer som, i tillegg til kapital, kan tilføre selskapene sårt tiltrengt kompetanse i en sårbar og risikofylt fase. Kompetente norske investormiljøer innenfor dette segmentet vil også påvirke utenlandske investorers interesse for å investere her i Norge.

Kapitaltilgangsutvalget konkluderer i sin rapport med at mangelfullt tilfang av

langsiktig egenkapital til lovende tidligfaseselskaper, få tidligfase-investeringsmiljøer, få fond-i-fond-investorer og et begrenset tilfang av aktive private eiermiljøer, er begrensede faktorer i utviklingen av nye oppstartsbedrifter. Disse begrensede faktorene er særlig utfordrende i lys av den omstillingen Norge og norsk næringsliv nå gjennomgår, og bør derfor diskuteres i den kommende stortingsmeldingen.

Forslag til tiltak

FORNY – innretning og samlet bevilgningsnivå

Som nevnt over er Forskningsrådets FORNY-ordning i dag en kritisk grunnstein i det norske økosystemet for FoU-basert nyskaping. FORNY består igjen av flere virkemidler, hvor ny søkbar ordning samt såkalte verifikasjonsmidler (prosjektmidler) er de mest avgjørende. Her vil førstnevnte bygge opp og videreutvikle en organisasjon/infrastruktur for kommersialisering ved institusjonene, mens verifikasjonsmidlene muliggjør videreutvikling av lovende prosjekter i tidlig fase før selskapsetablering.

En sentral målsetting for den nye søkbare ordningen er økt kommersialisering av resultater av offentlig finansiert forskning. Ordningen retter seg imidlertid mot mange flere institusjoner enn de som tidligere har mottatt offentlig støtte til slik virksomhet, samtidig som samlet bevilgningsnivå ikke er økt. For de institusjonene med størst og lengst aktivitet og dermed en godt utbygd og moden TTO-funksjon, innebærer dermed tildeling under den nye ordningen (høyeste tildelingsnivå, 5 mill. kroner) en kraftig reduksjon sammenlignet med tidligere mottatt støtte. Dette medfører betydelige økonomiske utfordringer for SINTEF og flere andre TTOer, redusert aktivitet og dermed en lavere måloppnåelse innenfor ordningen. Dersom regjeringens målsetting med den nye ordningen skal oppnås, er det SINTEFs klare oppfatning at bevilgningene til ordningen må økes. Ved dagens bevilgningsnivå risikerer man å bygge ned veietablerte og kompetente strukturer det har tatt mange år å bygge opp, samtidig som man bygger opp nye uten at man har en bærekraftig offentlig finansiering til en slik samlet infrastruktur på sikt.

Vi har tidligere påpekt at TTO-funksjonen må ses på som en infrastrukturoppgave for institusjonene. Dette bør også være Forskningsrådets inngang til deres forvaltning og videre utvikling av denne nye ordningen. Oppbygging og videreutvikling av en moden TTO med tette koblinger til forskningsmiljøene krever langsiktig og forutsigbar offentlig finansiering, og her synes Forskningsrådets prosjektbaserte tildelingsmodell med tildeling av 2-årige prosjektmidler lite hensiktsmessig, fordi det bl.a. gir for lite forutsigbarhet i en langsiktig virksomhet, og fordi kostnadene til søknad og rapportering blir for store i forhold til uttellingen. Her vil eksempelvis 5-årige finansieringsperioder, selvfølgelig med forbehold om Stortingets tildelinger til formålet det enkelte år, fungere langt bedre. SINTEF opplever i tillegg at den nye ordningen har et krevende rapporteringsregime som medfører betydelig merarbeid sammenlignet med tidligere ordning.

Også såkalte verifiseringsmidler under FORNY er helt avgjørende for at SINTEF skal make å bringe prosjektene videre frem mot eventuell selskapsetablering, og her fungerer i realiteten det enkelte års utlysningsskema til dette verktøyet som dimensjonerende for antallet kommersialiseringer fra institusjonene, uavhengig av hvor mange, gode prosjekter som den enkelte TTO faktisk sitter på. Her oppleves utlysningsskemaene å være for lave gitt tilgangen på prosjekter med betydelig kommersialiseringspotensial. I tillegg har dette FORNY også har vært rammet av innsparinger i Forskningsrådet og dermed utsatte utlysninger, som for oss betyr at vi enten får økte kostnader mens prosjektene må «trå vannet».

Kapital i tidlig fase – tydeligere investeringsmandater for statens virkemidler

Vi har foran omtalt utfordringer i det norske kapitalmarkedet som særlig treffer nystartede bedrifter med mange år med kapitalkrevende utvikling foran seg før man kan forvente kommersielle inntekter. Vi har også pekt på viktigheten av de statlige selskapene Investinor og Nysnø nettopp i denne delen av det norske kapitalmarkedet.

Gitt utviklingen i det norske tidligfase kapitalmarkedet, jf. Kapitaltilgangsutvalgets rapport, og behovet for omstilling av norsk næringsliv, blir det, sett fra SINTEFs ståsted, viktig at særlig Investinor i årene fremover sikres tilstrekkelig investeringskapital – slik at selskapet fortsatt kan spille en sentral rolle i denne delen av det norske kapitalmarkedet. Vi mener videre at selskapet bør gis et enda tydeligere mandat inn mot investeringer i tidlig fase, samt at deres investeringer utelukkende bør finne sted i Norge. Tilsvarende gjelder også selskapet Nysnø. Vi mener videre, gitt utvikling og faktisk status i denne delen av det norske kapitalmarkedet, at regjeringen bør se nærmere på hvilke krav staten som eier bør sette til avkastning på denne typen investeringsvirksomhet. Et utvidet avkastningsbegrep, som vi får opplyst at sammenlignbare fond i eksempelvis Danmark har, kan, sett fra vårt ståsted, være viktig for at Investinor i enda større grad kan legge til rette for nødvendig omstilling av norsk næringsliv.

Andre tema som anses som relevant

Dagens opsjons- og formuesbeskatning av gründere og eiere i oppstartsbedrifter fremheves både av disse selv og av investormiljøer å være krevende, inkl. de endringer som ble foretatt i forbindelse med statsbudsjettet for 2023. Her uttrykker også Kapitaltilgangsutvalget en tydelig bekymring for formuesskattens effekt på bedrifter og eiere med svak likviditet, og viser eksplisitt til at formuesskatten kan ha betydelige negative effekter dersom utviklingen i bedrifter som kan forventes å bli lønnsomme i fremtiden forhindres av at eiere med svak likviditet må betale formuesskatt.

For oppstartsselskaper etablert med utgangspunkt i kommersialisering av offentlig finansiert forskning vil dette i svært stor grad være gjeldende. Blant annet rapporteres det som en stor bekymring fra våre forskere som går ut av SINTEF for å ha roller i våre oppstartsselskaper, der en del av kompensasjonen er aksjebasert, at de må gå vesentlig opp i lønn i oppstartsselskapet for å kunne opprettholde samme levestandard som ansatt i SINTEF. En helhetlig politikk for gründere og eiere i oppstartsbedrifter bør i en tid med behov for betydelig omstilling av norsk næringsliv ta inn over seg de effektene som skattesystemet har, bl.a. når det gjelder tilgang til kapital i tidlig fase, og vurdere endret beskatning av ikke-likvide eiendeler.

Kontaktpersoner:

Alexandra B. Gjørsv/Anders Lian

[1] Vårt første fond ble opprettet kun med SINTEFs egne midler, mens vi i de senere fondene har fått med oss andre og flere investorer. I vårt andre fond, med en investeringskapital på 209 mill. kroner, fikk vi med oss det Europeiske Investeringsfondet (EIF) og SpareBank1 SMN. I 2018 lanserte vi nok en oppfølger, SINTEF Venture V, et fond på 500 mill. kroner, hvor vi, i tillegg til de tre som var med i det tidligere fondet, fikk med oss flere private, norske investorer – Orkla, KLP, MP Pensjon, Reitan Kapital, Sparebankstiftelsen DnB og Gjensidigestiftelsen. I SINTEF Venture VI har Koteng Holding og Investinor kommet til.

[2] Det fremgår av Kapitaltilgangsutvalgets rapport at Investinor har stått for om lag

en tredjedel av den institusjonelle venturekapitalen som tilført norske vekstbedrifter siden selskapet ble etablert i 2009, og at Investinor ved dette har gjort det mulig for vekstbedrifter å få tilført kapital også når andre investorer har trukket seg tilbake, som etter finanskrisen.

Alle svar må gjennom en manuell godkjenning før de blir synlige på regjeringen.no.